

Гай-Нижник П.П.,
доктор історичних наук,
старший науковий співробітник
Інституту політичних
і етнонаціональних досліджень
імені І.Ф. Кураса НАН України

УРОКИ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ (1917—1918 РОКИ)

Висвітлено складний процес становлення вітчизняної банківської системи в часи революційних перетворень у країні, фінансово-економічної кризи, соціально-політичних катаклізмів та розбудови української державності (Української Народної Республіки й Української Держави) протягом 1917—1918 років.

The article elucidates the complex process of forming the national banking system during the times of revolutionary transformations in the country, financial and economic crisis, social and political cataclysms and building up of Ukrainian statehood (Ukrainian People's Republic and Ukrainian State) over the 1917—1918 period.

Ключові слова: фінансова політика, банківські установи, банківська система, Український державний банк, кредитні установи, Українська Держава.

Однією з вагомих складових фінансової системи сучасного типу будь-якої держави завжди були й залишаються банківські установи. Розвиток грошової системи країни, її економіко-фінансову стабільність і незалежність, з-поміж інших, має завданням зберігати й центральний національний банк.

На жаль, проблема дослідження, а отже, й урахування історичного досвіду становлення й розвитку вітчизняної банківської системи, її вплив на розвиток економіки країни й вага для політичної стабільності й безпеки держави на сьогодні залишаються актуальними.

До Першої світової війни (1914—1918 роки) на території України працювало 3660 кредитних установ різного типу. Серед них було 161 відділення акціонерних банків та банківських контор і 316 товариств взаємного кредиту, а загалом у межах українських губерній діяло 477 кредитних фірм¹. Вони проводили власні операції за чітко регламентованим і централізованим імперським законодавством. Правління найміцніших приватних банківських і кредитних установ були розташовані переважно в Петербурзі й Москві.

Після Лютневої (1917 року) революції владу в Петрограді змінила республіканська в особі Тимчасового уряду, а вже у березні в Києві було створено Центральну Раду — представницький орган українських партій, суспільних і культурних організацій. У листопаді 1917 року було проголошено створення Української Народної Республіки (УНР) як автономної складової Російської Республіки.

¹ ЦДАВО України. — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 28. — Арк. 28.

Теорія та історія фінансів

Згодом було утворено й виконавчий орган (уряд) Центральної Ради — Генеральний Секретаріат.

На той час в УНР діяли російські державні банківські установи — три контори Госбанку Росії (Київська, Харківська й Одеська) та його численні регіональні відділення. Згодом фінансові потреби молодої Української Республіки приводять її керманців до думки про необхідність заснування власної національної центральної банківської установи. Як наслідок, 29 вересня 1917 року з'явилася “Деклярація Генерального Секретаріату України”, де було зазначено, що в найближчому часі буде ухвалено законопроект про те, що на чолі всіх кредитних установ України має стати Національний Український Банк².

Фінансова ситуація і в Росії, і в Україні тоді була кризовою. Ще більше вона загострилася після приходу до влади більшовиків. Фінансові інститути практично перестали працювати. 10 листопада 1917 року голова Генерального Секретаріату В. Винниченко змушений був заявити, що власники промислових підприємств не можуть здійснити виплати заробітної платні через брак коштів. У постанові з цього приводу зазначалося про намір перетворити Київську контору Госбанку на Центральний банк України, а також визначитися з бюджетами всіх цивільних та військових установ до середини 1918 року й видати розпорядження, щоб усі урядові установи й підприємства інформацію про свої прибутки та заплановані витрати направляли лише до Києва.

Життя потребувало від українських керівників кін самостійного розв'язання економічних і фінансових проблем. 20 листопада 1917 року Центральна Рада своїм III Універсалом проголошує: “Однині Україна стає Українською Народною Республікою. Не одділяючись від Республіки Російської і зберігаючи єдність її ми твердо станемо на нашій землі, щоб силами нашими помогли всій Росії, щоб уся республіка Російська стала федерацією рівних і вільних народів”³. Проголосивши федеративний зв'язок УНР із владою в Петрограді, Центральна Рада так і не змогла позбутися російського тяжіння й оголосити самостійність України.

Разом із тим, за відсутності власної правової фінансової бази будь-яке плано-мірне налагодження грошової системи у країні було практично неможливим. Напередодні виходу III Універсалу Генеральний Секретаріат доручив своєму грошовому відомству виробити разом із фінансовою комісією фінансовий план. Під керівництвом генерального секретаря фінансів М. Туган-Барановського було розроблено і 9 грудня 1917 року Малою Радою (своєрідна робоча президія, що провадила законотворчу роботу в періоди між скликаннями сесій Центральної Ради у повному складі) ухвалено низку законопроектів, які поклали перші реальні законодавчі засади у створення Україною власної фінансової системи. Того ж дня Центральна Рада ухвалила одні з найважливіших для національного державотворення

² Нова Рада. — 1917. — 30 вер.

³ Нова Рада. — 1917. — 8 лист.

Теорія та історія фінансів

законодавчих актів. Обов'язки Головної Скарбниці УНР перебрала на себе, згідно із “Законом про Головну Скарбницю Української Народної Республіки”, київська губерніальна скарбниця⁴.

Давно назрілим і надзвичайно актуальним було й питання про перепідпорядкування українській владі державних банківських установ республіки. Прийняття “Закону про Державний Банк” давало урядові Центральної Ради правовий і оперативний простір у безпосередньому розв'язанні фінансових проблем. Цей закон, зокрема, установлював: “1) “Кіевскую Контору Государственного Банка” перетворити в Український Державний Банк... 2) Усі місцеві установи Государственного Банка на території Української Народної Республіки стають відділами Українського Державного Банку”⁵.

Прискоренню їх появи побічно сприяла й позиція Російської Республіки щодо УНР, коли 4 грудня 1917 року РНК РСФРР остаточно й офіційно припинив асигнування українському урядові рубльової готівки. Опинившись без асигнувань із Петрограду, Центральна Рада мусила для забезпечення подальшого функціонування держави поставити на порядок денний і питання запровадження Україною власних грошових знаків і вже 19 грудня 1917 року ухвалила “Тимчасовий Закон про випуск державних кредитних білетів Української Народної Республіки”⁶, а 6 січня 1918 року (за новим стилем) Мала Рада ухвалила закон про випуск Українським державним банком кредитних білетів на суму 500 млн крб⁷.

На початку січня 1918 року Мала Рада ухвалює IV Універсал, яким проголошує самостійність УНР. Щодо фінансової сфери в документі було окреслено лише перспективи встановлення народного контролю над банками, зокрема, зазначалося: “Віднині кредитна допомога банків повинна надаватися, головним чином, на підтримку трудового населення, на розвиток народного господарства Української Народної Республіки, а не для спекуляції і банківської експлуатації”⁸.

До Жовтневої революції 1917 року власне українських великих приватних банків, як таких, не існувало. На терені України функціонувала мережа відділень кредитних установ, правління яких знаходилися у двох російських столицях, там же зберігався їхній основний капітал. Відтак урядові УНР слід було надати можливість цим установам відновити операції власною ініціативою, а зі свого боку — забезпечити політичну підтримку їх грошово-кредитної діяльності. Дії Центральної Ради, яка, проголосивши соціалізацію, не здійснювала її на практиці, створили паніку серед майнового класу. Непевність соціально-політичної ситуації у країні спричинила вплив коштів населення із банків, а отже, звуження й без того

⁴ ЦДАВО України. — Ф. 1509. — Оп. 5. — Спр. 8. — Арк. 82—83 зв.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

⁷ Вістник Генерального Секретаріату Української Народної Республіки. — 1917. — № 7. — 23 груд.

⁸ Вістник Ради Народніх Міністрів Української Народної Республіки. — 1918. — 13 січ.

Теорія та історія фінансів

незначної діяльності кредитних установ. Земельні банки припинили діяльність, очікуючи соціалізації землі. До того ж, Центральна Рада у грудні 1917-го розпорядилася ліквідувати всі місцеві відділення Державного Дворянського і Селянського земельного банку без заміни цього державного іпотечного банку будь-яким іншим.

Втім, уже 25 січня 1918 року Рада Народних Міністрів (таку назву після проголошення IV Універсалу отримав Генеральний Секретаріат) змушена була залишити Київ. Тепер врятувати Центральну Раду від остаточного розгрому могла лише стороння допомога, яку й надали країни Центрального блоку.

1 березня 1918 року уряд УНР прибув до Києва. Перебираючи під свій контроль (за допомоги німецьких та австро-угорських військ) територію України, він застав її народне й фінансове господарство у ще більш жалюгідному стані, ніж 1917 року: засади фінансово-економічного стану країни було остаточно зруйновано. Як заявив на нараді представників банків новий керуючий Держбанком В. Ігнатович, більшовики, залишаючи Київ, вивезли кредитними білетами 20 млн руб. і золоті монети за номінальною ціною 1 млн 700 тис. руб. Із банків України було вивезено відсоткових паперів на суму близько 700 млн (у Ростові-на-Дону знищено на декілька сотень мільйонів рублів відсоткових паперів, які належали одеській конторі Держбанку й ошадним касам, розташованим в Україні)⁹. Загалом із окремих контор і відділень було вивезено і знищено відсоткових паперів на 686 млн 549 тис. руб.

Після повернення до Києва Мала Рада ухвалила закон, який запроваджував у країні нову грошову одиницю — гривню. Новостворювана грошова система мала керуватися й контролюватися державою через дві інституції — Державний банк і Державну скарбницю, що самі перебували у стадії формування. Водночас ці установи були підконтрольними Міністерству фінансів. Держбанк являв собою емісійний банк і повинен був опікуватися процесом забезпечення грошової системи. Випущені ним кредитні білети вважалися банківськими грошми. Директора й урядовців Держбанку призначав міністр фінансів. Державна скарбниця являла собою департамент Міністерства фінансів і шляхом акумуляції державних податків, прибутків державних монополій і доходів від кредитних операцій забезпечувала фінансування бюджету країни.

Навесні 1918 року фінансове становище уряду ще залишалося дуже важким. Якщо незначні капітали й перебували на поточних рахунках, то лише тому, що видачу готівкових коштів із цих рахунків було обмежено. 24 березня на засіданні Малої Ради уряд УНР було реорганізовано. Голова Ради Міністрів В. Голубович виступив з урядовою “Декларацією”, в якій щодо програми дій нового Кабінету у фінансовій політиці, зокрема, було зазначено: “У сфері фінансів у нас теж усе зруйноване, і все треба робити заново. Будуть заведені основні грошові знаки і

⁹ *Немановъ Л.М.* Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 — 4 февраля 1919 г.). — К., 1919. — С. 10.

Теорія та історія фінансів

поволі переводитиметься заміна знаків російських українськими. Мається на увазі урегулювання емісійного права, контроль над банками. Операціям ощадних кас буде надано більшої еластичності”¹⁰.

Поступово банки почали відкриватися, проте через відсутність грошових знаків не мали змоги здійснювати основні операції. Державний і приватний кредит було парализовано. 20 квітня 1918 року Центральна Рада ухвалила черговий “Закон про випуск кредитних білетів”, який регламентував видачу Державною скарбницею Держбанкові зобов’язання для забезпечення грошових знаків, що випускаються, у сумі 500 млн крб. Фактично згаданим законом було лише оформлено стан, який практично склався після випуску кредитних білетів Держбанком для потреб Державної скарбниці. Це ще раз доводить, що емісійне право Держбанку за Центральної Ради в УНР було лише фікцією, яку невдовзі ліквідує гетьманський уряд.

Фікцією, по суті, було встановлення й самого Державного банку УНР. Переїменування Київської контори імперського Госбанку в Український державний банк ще не означало його реального існування. Не було розроблено статуту, не створено ні основного, ані запасного (резервного) фондів, не запроваджено навіть центральної бухгалтерії, як і не налагоджено зв’язків із провінційними відділеннями, що існували автономно. Наприклад, Харківська й Одеська контори функціонували практично самостійно настільки, що центральне управління не могло домогтися від них повідомлень про зведений баланс. Не кращим чином виглядав баланс і центральної (Київської) контори Держбанку.

Стан банківської справи на державному рівні характеризує і той факт, що в першій половині 1918 року центральна бухгалтерія Держбанку не вела зведених балансів. Разом із тим, зведені баланси всіх кредитних установ України (за винятком районів Одеської і Харківської контор та Кам’янець-Подільського й Рівненського відділень) відображають фактично завмерлий стан приватного кредиту й недовіру населення до банків, зумовлені нестійкою позицією уряду Центральної Ради (табл.).

За таких умов у березні 1918 року під головуванням міністра фінансів М. Ткаченка відбулася нарада представників приватних банків, на якій обговорювався загальний фінансовий стан. Міністр поставив вимогу, щоб банки припинили будь-які зносини з Росією, і повідомив про розробку урядом низки заходів, спрямованих на витіснення російського капіталу з українського ринку. Зокрема, у такій ситуації уряд вирішив вдатися до примусової позики (тобто не регламентоване законодавством грошове стягнення з власників приватних банків). На нараді було вирішено відкрити банки 8 березня для повернення грошей особам, які за радянської влади здали білети у 100 крб для обміну, і розпочати видачі за поточними рахунками.

¹⁰ Робітнича газета. — 1918. — 26 берез.

Теорія та історія фінансів

Таблиця. Баланси приватних кредитових установ у 1918 році, тис. руб.

Актив

Місяць	Число	Каса	Поточні рахунки	Дисконт і позики	Відсоткові папери	Кореспондентські вклади	Інші активні рахунки
Січень	1	30 168	87 242	723 843	61 853	183 582	422 810
Лютий	1	21 552	92 501	681 698	57 488	175 990	494 427
Березень	1	16 737	88 532	674 126	53 829	164 643	440 385
Квітень	1	23 919	93 073	657 882	48 418	184 101	424 905

Пасив

Місяць	Число	Капітал	Внески на поточні рахунки	Переоблік і перезаклад	Кореспондентські вклади	Інші пасивні рахунки
Січень	1	43 543	896 460	88 245	189 512	291 739
Лютий	1	43 126	869 313	93 893	166 840	300 485
Березень	1	41 306	841 560	95 152	163 926	296 217
Квітень	1	41 383	833 861	97 666	160 832	294 429

Джерело: складено за матеріалами: Неманов Л.М. Финансовая политика Украины (7 ноября 1917 — 4 февраля 1919 г.). — К., 1919.

Своєрідною відповіддю на ці події стала записка представників промисловості, торгівлі, фінансів і сільського господарства України до Ради Народних Міністрів від 9 березня 1918 року, де, зокрема, зазначалося, що приватні кредитні установи й банки перебувають у стані, близькому до паралічу: повний підрив довіри до забезпечення приватної власності став причиною гострої і стрімко зростаючої грошової кризи. Швидко використавши всю касову готівку, банки були змушені підтримувати надзвичайно вузькі обмеження щодо видач із поточних рахунків, що підірвало довіру до них ще більше. Банківські активи, які склалися з векселів сільських господарств, торговців і промисловців, за умов розрухи у промисловості, торгівлі й сільському господарстві загрожували перетворитися на ніщо. Податки не сплачувалися. Помайнове обкладання перетворилося на фікцію. Все це створювало надзвичайні складнощі у підтримці тривкості української грошової системи.

Таким чином, на початку 1918 року стан фінансових справ державних банківських контор виглядав не кращим чином. Населення тримало на руках величезну масу грошей, не вкладаючи їх у банки. Подібна ситуація склалася і з Державним банком, якого практично не існувало. Важким був фінансовий стан і Київської контори Держбанку в період існування УНР у 1918 році через те, що навіть у центральній бухгалтерії не велися зведені банківські баланси. Поліпшити якимось чином ситуацію урядовці УНР не змогли, а незабаром Центральну Раду було усунуто від влади.

Наприкінці квітня 1918 року внаслідок державного перевороту на чолі з правими силами УНР було повалено, а на її терені проголошено новостворену Українську Державу у формі Гетьманату П. Скоропадського. Після гетьманського перевороту, відразу ж після створення уряду Ф. Лизогуба, новий міністр фінансів

Теорія та історія фінансів

А. Ржепецький заявив газеті “Відродження”, що крім іншого намагатиметься обнови банківський апарат у формі Державного і приватних банків¹¹.

За Гетьманату заснувати Український державний банк довелося практично заново. Одночасно з розробкою повноцінного фінансово-правового забезпечення головної банківської установи країни було вжито заходів і щодо відновлення зв'язку з конторами й відділеннями, налагодження роботи центральної бухгалтерії, призначення службовців тощо.

Підготовча праця тривала до серпня 1918 року, коли було затверджено “Закон про встановлення розпису платні службовцям у конторах і відділах Державного банку”, який набрав чинності з 1 червня 1918-го, для того щоб із цього “часу видачу добових та процентових додаткових грошей було припинено”¹². Офіційно ж Держбанк було засновано 10 серпня 1918 року, коли Гетьман П. Скоропадський підписав “Закон про затвердження Статуту Українського Державного банку і асигнування коштів до його основного капіталу”¹³. У пункті 3 цього закону було зазначено: “Відпустити з коштів Державної Скарбниці 100.000.000 карб. на утворення основного капіталу Державного Банку з проведенням цього видатку по обрахунку Кредитової Канцелярії на 1918 рік по Відділі Надзвичайних Видатків”¹⁴. Банк мав три контори — Київську, Одеську й Харківську і 21 відділення.

Призначення й завдання, покладені на Держбанк, установлював пункт 1 розділу № I загальних постанов його Статуту, в якому, зокрема, зазначалося, що Державний банк має на меті полегшення грошового обороту, допомогу шляхом надання короткострокового кредиту державному сектору торгівлі і промисловості й сільському господарству України, а також забезпечення грошовою масою¹⁵.

Запасний капітал Держбанку становив 10 млн крб, для покриття якого мало щороку відраховуватися 5 % із чистих прибутків Банку, і призначався виключно на покриття його збитків. У разі коли б капітал зменшився через ці відрахування, він поповнювався б черговим відрахуванням 5 % із прибутків. Збитки, що не могли бути покриті запасним капіталом, мали покриватися за рахунок основного фонду, який, у свою чергу, поповнювали б із коштів Державної скарбниці. Основний і запасний капітал, а також суми внесків від приватних осіб та установ, як і депозити Скарбниці, не могли використовуватися на загальні державні видатки. У прибуток скарбу зараховувався чистий прибуток Держбанку, крім відрахувань до основного й запасного капіталів. До скарбу не зараховувалися також щорічні відрахування з чистого прибутку розміром до 15 % для розподілу цієї суми, за розсудом міністра

¹¹ Дорошенко Д. Історія України. 1917—1923 рр. — Т. II. — Ужгород, 1930. — С. 272.

¹² Статут Українського Державного Банку. — К.: Державний Вістник, 1918. — С. 13.

¹³ Державний Вістник. — 1918. — 17 серп.

¹⁴ Там само.

¹⁵ Статут Українського Державного Банку. — К.: Державний Вістник, 1918. — С. 5.

Теорія та історія фінансів

фінансів, між службовцями вище належного їм утримання. Водночас ці відрахування не повинні були перевищувати 20 % загальної суми утримання службовців. До скарбу не переводилися також відрахування з чистого прибутку, які мали надходити до пенсійної каси, що засновувалася при Державному банкові¹⁶.

Державний банк офіційно відкрився 2 вересня 1918 року¹⁷. Втім, почав виявляти активну діяльність як до офіційного відкриття, так і до офіційного заснування, і не лише випуском кредитних білетів, що свідчить про початок його повноцінного функціонування за Гетьманату.

Це добре видно з балансів Держбанку та його відділів (разом із скарбницями). Активні операції Банку поступово зростають. Так, з 1 липня по 23 листопада 1918 року його каса зросла з 126 млн 732 тис. до 751 млн 967 тис. крб, облік векселів збільшився майже вдвічі (з 332 млн 887 тис. до 652 млн 446 тис. крб), позики скарбниці під торговельні операції зросли з 619 млн 966 тис. до 1 млрд 129 млн 359 тис. крб; збільшилися, хоча й не набагато, спеціальні позики — на 8 млн крб, із яких зросли і спеціальні позики установам дрібного кредиту (з 12 млн 160 тис. до 20 млн 98 тис. крб); банківські суми за кордоном з 53 млн 400 тис. крб (станом на 23 вересня) за два місяці збільшилися до 257 млн 352 тис. крб; іноземних банкнотів з 1 липня по 23 листопада 1918 року (без даних за жовтень) побільшало з 13 млн 308 тис. до 44 млн 235 тис. крб. Відсоткових паперів, що належали Державному банкові, збільшилося з 24 млн 408 тис. до 1 млрд 37 млн 392 тис. крб, а поточний рахунок Державної скарбниці зріс від 470 млн 696 тис. до 719 млн 166 тис. крб¹⁸.

Порівняння активу з пасивом Банку підтвержує зростання його активних операцій. Із 1 липня по 23 листопада 1918 року сума випуску кредитних білетів Держбанком збільшилася з 409 млн 519 тис. до 2 млрд 528 млн 38 тис. крб, термінових внесків було зроблено (станом на 23 листопада) на 14 млн 456 тис. крб, безтермінових — на 8 млн 457 тис. крб (станом на 1 липня — 2 млн 862 тис. крб), поточні рахунки, наприклад, державних і громадських установ, зросли з 237 млн 562 тис. до 400 млн 276 тис. крб. Наведені факти говорять про повільне, але впевнене зростання активної діяльності Держбанку і приватних кредитних установ, що, у свою чергу, свідчить про поступову стабілізацію економічної ситуації у країні, відродження фінансового життя й виникнення довіри до уряду Гетьмана.

На додаток до наведеного порівняння активу з пасивом Банку наведемо показові дані й у сфері співпраці з приватними колами (з 1 липня по 23 листопада 1918 року): поточні рахунки приватних кредитних установ зросли з 208 млн 678 тис. до 354 млн 173 тис. крб, відсоткові (тобто рахунки приватних осіб) —

¹⁶ Статут Українського Державного Банку. — К.: Державний Вістник, 1918. — С. 7—8.

¹⁷ *Нагаєвський І.* Історія Української держави двадцятого століття. — К., 1993. — С. 151.

¹⁸ *Немановъ Л.М.* Зазнач. праця. — С. 129.

Теорія та історія фінансів

з 162 млн 69 тис. до 204 млн 99 тис. крб; зменшилися — ощадних кас (з 15 млн 353 тис. до 2 млн 258 тис. крб)¹⁹.

У цьому контексті ще переконливіше виглядають (після застою в часи УНР) баланси приватних акціонерних банків. У серпні 1918 року “Финансовый журнал” констатував: “Київські банки з дня виходу більшовиків цілком очуняли. Життя в банках тепер нагадує життя до війни. Біжучі рахунки в де-яких великих банках збільшилися на 70—100 %... По тим відомостям, які маються, що-денні вступління готівки тільки в двох великих банках доходять до 5—6 міл [йонів] карб [ованців]”²⁰. Так, наприклад, внески на поточні рахунки у банківські приватні установи з 1 травня до 1 жовтня 1918 року зросли з 836 млн 942 тис. до 1 млрд 143 млн 251 тис. крб²¹. Це є свідченням того, що довіра населення до банків почала відновлюватися, а гроші — надходити до банківських структур. Порівняно з величезними сумами паперових грошей, які потрапляли на терени України з Росії, таке збільшення було відносно незначним, проте показовою й характерною його рисою є те, що внески кожного місяця зростали. Це підтверджують і зведені баланси приватних кредитних установ України: так, у травні на поточні рахунки було внесено 30 млн 605 тис. крб, у червні — 37 млн 657 тис., у липні — 37 млн 682 тис., у серпні — 76 млн 795 тис., у вересні — 123 млн 570 тис. крб. Загалом же, станом на 1 жовтня 1918 року, внески на поточні банківські рахунки становили 1 млрд 143 млн 251 тис. крб.

Поступово банки розпочали здійснювати не лише видачі з поточних рахунків, а й активні операції. Разом із тим, з часу відокремлення України від Росії та за умов знищення петроградських і московських банківських правлінь їхні українські відділення функціонували практично самостійно. Зрозуміло, що за нових умов центром банківської діяльності мав стати Київ, а київські відділення дуже скоро самі почали відігравати роль центральних правлінь.

Першим такі функції перебрало на себе Київське відділення Азовсько-Донецького комерційного банку, що скликало в Києві з'їзд управляючих українськими відділеннями банку, які створили тимчасове правління з усіма повноваженнями й правами центрального правління. Згодом подібне зробили й інші відділення банків, а до Києва почали переїжджати окремі члени петроградських і московських правлінь. Гетьманському уряду залишалося лише узаконити новостворені правління, які практично вже були створені й активно діяли, і санкціонувати перетворення міста на вітчизняний банківський центр. Такий крок було зроблено шляхом затвердження 13 листопада 1918 року тимчасового “Закону про повномічності правлінь акційних комерційних банків, відділи та агенства яких знаходяться в межах України”²².

¹⁹ Немановъ Л.М. Зазнач. праця. — С. 130.

²⁰ Туган-Барановський М. Грошова криза української кооперації // Українська кооперація. — 1918. — Кн. 4. — С. 7.

²¹ Немановъ Л.М. Зазнач. праця. — С. 133.

²² ЦДАВО України. — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 191. — Арк. 1-1 зв.

Теорія та історія фінансів

Аналізуючи становище державних та приватних банківських і кредитних установ в Україні від весни 1917 року до кінця 1918-го, важко не погодитися з думкою сучасника тих подій і дослідника вітчизняної фінансової політики, який, до речі, несхвально ставився до української державності в будь-якій її формі, проте зазначав: “Можна не сумніватися, що якби діяльність банків не була насильницько перервана повстанням Директорії, а потім радянською владою, то приватний кредитний апарат на Україні вповні налагодився б, разом з нормальним розвитком кредиту, зменшилися б випуски паперових грошей і налагодилося б торговельне та промислове життя країни. Стан банків і поліпшення їхнього положення за час гетьманської влади є кращим показником того, які умови необхідні для того, щоби міг існувати та правильно функціонувати в країні кредитний апарат, без котрого неможливе ніяке промислове і торгівельне життя”²³.

Заснування Українського державного банку було значним здобутком Гетьманату. Банк зіграв важливу роль у розбудові національної фінансово-кредитної системи. У рефераті-аналізі урядової політики за 1918 рік із цього приводу зазначалося, що Державний банк являв собою державну кредитну установу й був пристосованим “по своїй структурі до торгівельно-промислового життя Української Держави із всіма її особливостями”²⁴. Під час Гетьманату банківська діяльність в Україні пережила нове відродження й починала активно й всебічно розвиватися. Повалення режиму (14 грудня 1918 року П. Скоропадський, внаслідок збройного заколоту Директорії, відмовився від влади) завдало нищівного удару банківській справі, й відтоді вона почала поступово, але безповоротно занепадати.

²³ Немановъ Л.М. Зазнач. праця. — С. 131.

²⁴ ЦДАВО України. — Ф. 1064. — Оп. 1. — Спр. 2. — Арк. 27.